

Василь ЧЕРЕВАТЮК, Михайло САЄНКО

ПРОБЛЕМИ СПИРТОВОЇ ГАЛУЗІ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

Виробництво спирту – одна із стратегічних галузей економіки України, яка відіграє помітну роль у формуванні місцевих і Державного бюджетів. Крім того, відходи спиртового виробництва становлять значну частку раціону відгодівлі великої рогатої худоби, суттєво його здешевлюючи, зміцнюють кормову базу тваринництва.

Спиртова галузь є монополією держави і згідно із законодавством не підлягає приватизації. Тому-то десять підприємств – виробників спирту на Тернопільщині – входять до державного об'єднання “Тернопільспирт”.

Грубі прорахунки стратегічного керівництва, в першу чергу урядових структур, руйнівні кризові процеси останнього десятиріччя не могли не позначитись на економічних показниках галузі. Могутня у минулому галузь, вона перетворилась на звичайну з цілим комплексом невідкладних проблем. Галузь одна з небагатьох у нашій державі, яка могла б давати до бюджету чималі надходження, змушена, як і інші, балансувати на грані виживання.

Незважаючи на те, що область займає відносно високу питому вагу у спиртовиробництві України (9 – 16%), загальні обсяги виробництва спирту за останні роки суттєво зменшилися – майже на 60 відсотків (табл. 1). Правда, обсяги виробництва спирту-сирцю по Україні скоротились ще помітніше – більш як на 70 відсотків.

Відповідно погіршилися показники економічної ефективності спиртового виробництва, що в умовах ринкової економіки мають неабияке значення (табл. 2). Обсяги прибутків та індекс окупності виробничих витрат скоротилися з 1996 р. по області в середньому майже на 66 відсотків.

Пошук причин, тобто аналіз структури собівартості продукції державного об'єднання “Тернопільспирт” за два останніх роки засвідчує, що, незважаючи на зростання спиртовиробництва, його собівартість не скорочувалась, а, навпаки, помітно збільшилась (в 1,4 раза). А зростання прибутковості досягнуто в основному за рахунок зростання у 1,5 раза оптових цін (табл. 3). Так бути в сучасних умовах довго не може. Тому-то слід шукати надійніші і стабільніші шляхи зростання ефективності галузі.

З одного боку, потрібно працювати в напрямку зниження собівартості спирту. Як засвідчують ті ж дані аналізу (табл. 3), найвищу питому вагу в структурі витрат (понад 60 відсотків) займає вартість сировини і матеріалів. Причому лише за рік витрати на сировину з розрахунку на один дал спирту виросли вдвічі. Саме тут і слід шукати основне джерело економії і зростання прибутковості галузі.

З другого боку, слід послідовно, систематично і наполегливо шукати додаткові джерела збуту спирту. Як відомо, смість внутрішнього ринку різко скоротилась і залишається доволі обмеженою. Але і тут поле діяльності ще достатньо широке. Йдеться про переробку спирту на місці на алкогольні напої. У цьому напрямку ДО “Тернопільспирт” працює. Асортимент лікєро-горілочної продукції, розробленої в об'єднанні, сягає 37 видів. При спиртових заводах діють цехи з виготовлення і розливу горілчанних напоїв, обладнані сучасним устаткуванням імпортного і вітчизняного виробництва, використовується передова технологія.

Таблиця 1

Динаміка виробництва по ДО "Тернопільспирт" у порівнянні
з показниками по Україні

№ з/п	Продукція	Роки					Середній темп змін до 1996 р., %
		1996	1997	1998	1999	2000	
1.	Спирт-сирець (тис. дал):						
	а) по Україні	64317	24611	15765	15000	20200	X
	б) по Тернопільській обл.	5724	2817	1529	1440	3403	X
	Тернопільська обл. (в %):						
2.	а) до загального по Україні	8.9	11.4	9.7	9.6	16.8	X
	б) до 1996 р.	100	49.2	26.7	25.2	59.4	40.1
	Тернопільська обл. (в %):						
	а) до загального по Україні	1.6	2.9	3.5	1.8	1.1	X
3.	б) до 1996 р.	100	200.2	199.5	108.6	58.0	141.6
	Товарна продукція ДО "Тернопільспирт": у порівняльних цінах (тис. грн)	145297	92101	55828	47074	91888	X
	до 1996 р. (в %)	100	63.4	38.4	32.4	63.2	49.3
	Виробництво горілчаних виробів у % до виробництва спирту:						
4.	а) по Україні	37.8	107.7	136.7	154.0	101.5	X
	б) по ДО "Тернопільспирт"	6.7	27.2	50.0	28.9	6.5	X

При виготовленні напоїв використовуються власного виробництва високоякісний спирт з відбірного зерна, напівфабрикати з натуральної сировини. Ніяких штучних ароматизаторів чи барвників не застосовується. Спеціалісти об'єднання і підприємств працюють над покращенням якості напоїв, розширенням асортименту, задоволенням мінливих і вибагливих потреб покупців. Ставиться за мету виготовлення власних розробок. Населення вже орієнтується на конкретну марку. Попитом у покупців користуються, зокрема, відомі місцеві марки горілки "Стара фортеця", "Товтри", "Тернопільська", "Тернопільська лимонна", "Тернопільська житня", "Тернопільська медова", "Тернопільська лісова", "Старовинний дзвін", "Боярська", "Срібна креш", "Традиційна", наливка "Тернопіль", настоянки "Українська ніч", "Горобининовий аромат", "Абрикосова запашна". Об'єднання не конкурує з потужними, давно відомими лікєро-горілчаними заводами за обсягами випуску продукції. У боротьбі за клієнта головна ставка робиться на якість. Є певні результати. У конкурсних дегустаціях напоїв України ДО "Тернопільспирт" неодноразово нагороджувалося за найкращу якість продукції дипломами Першого і Другого ступенів, має ряд дипломів з виставок за активну роботу щодо збільшення асортименту продукції і підвищення її конкурентоспроможності.

Таблиця 2

**Динаміка
деяких показників ефективності виробництва по ДО "Тернопільспирт"**

Показники	Ріки					Середній темп змін в % до 1996 р.
	1996	1997	1998	1999	2000	
Товарна продукція в діючих цінах (тис. грн.)	72839	58914	35541	31538	82732	71,6
Собівартість (тис. грн.)	43447	45717	27723	27978	67359	97,1
Прибуток (тис. грн.)	29392	13197	7818	3560	15373	34,0
Рентабельність (%)	67,6	28,9	28,2	12,7	22,8	34,2
Виробництво товарної продукції на одного працівника (в порівняльних цінах, тис. грн.)	67,9	42,7	26,8	23,1	44,9	50,6

Разом з тим, названий резерв переробки спирту-сирцю безпосередньо на місці виробництва використовується далеко не повністю. Якщо виробництво горілчаних виробів у % до виробництва спирту по ДО "Тернопільспирт" нарощувалось і в 1998 р. досягло 50 відсотків, то в наступні роки почалося відносне та абсолютне скорочення і в 2000 р. горілчані вироби до обсягів виробництва спирту становили лише 6,5 відсотка. По Україні, починаючи з 1997 р., виробництво горілчаних виробів суттєво перевищує виробництво спирту (табл.1).

Така динаміка, зрозуміло, є наслідком загострення конкурентної боротьби на ринку горілчаних виробів області. Тут також широке поле діяльності. Державному об'єднанню "Тернопільспирт" варто, далі працюючи над якістю горілчаних виробів, зосередитись на використанні цінових переваг. Це серйозний і реальний напрямок по відвоюванню, розширенню ринку, оскільки продукція об'єднання суттєво не відрізняється за ціною від завезеної.

Таблиця 3

Структура собівартості спирту по ДО "Тернопільспирт"

Показники	1999 рік		2000 рік		2000 р. до 1999 р. в %
	кількість	структура	кількість	структура	
Виробництво спирту (тис. дал)	1440	x	3403	x	у 2.4 р.
Повна собівартість 1 дала (грн.)	11.10	100	15.98	100	у 1.4 р.
Статті витрат (грн.):					
Сировина і матеріали	4.89	44.1	9.66	60.4	у 2.0 р.
Допоміжні матеріали	0.16	1.4	0.32	2.0	у 2.0 р.
Паливо	1.76	15.8	1.73	10.8	98.5
Енергія	0.35	3.2	0.24	1.5	68.6
Зарплата	0.30	2.7	0.35	2.2	116.7
Експлуатаційні витрати	0.81	7.3	0.84	5.3	103.7
Цехові витрати	0.88	7.9	0.99	6.2	112.5
Загальнозаводські витрати	1.22	11.0	1.05	6.6	86.1
Невиробничі витрати	0.73	6.6	0.80	5.0	109.6
Оптові ціни	13.40	x	20.32	x	у 1.5 р.
Прибуток	2.30	x	4.34	x	у 1.9 р.

У той же час державні органи області повинні нарешті сповна використати можливості державного регулювання виробництва та збуту спирту і особливо горілчаних виробів. Гуртові бази області переповнені завезеною лікєро-горілчаною продукцією сумнівної якості або просто неякісною. Її споживання негативно позначається на здоров'ї жителів, а область у той же час суттєво недобирає у бюджет за рахунок втрати акцизного збору. Запровадження на оптових базах області принаймні маркування лікєро-горілчаних виробів для захисту ринку збуту від неякісної завезеної продукції і перебудова діяльності державних та громадських контролюючих служб сприяло б виходу підприємств об'єднання з кризової ситуації і значному наповненню місцевого бюджету.

Великим резервом для спиртооб'єднання є також серйозний пошук ринків збуту спирту-сирцю за межами області, особливо його експорт.

Отже, дійсно, проблем у ДОО "Тернопільспирт" нагромадилось чимало. Але вони не безнадійні. Підтвердженням показаних напрямків виходу зі становища може бути, зокрема, діяльність відомого на Україні Немирівського спиртозаводу, що на Вінниччині. Із залученням іноземних інвестицій (ще один серйозний напрямок діяльності спиртооб'єднання області) Немирівський спиртозавод створив на власній базі "підсобне господарство" – підприємство-споживач спиртопродукції і виробник кінцевого продукту – лікєро-горілчаний завод "Nemiroff". На фоні безпорадності більшості підприємств галузі діяльність Немирівського спиртозаводу досить ефективна. Підприємство більше половини спирту переробляє на власному ЛГЗ "Nemiroff", а понад 45% експортує по 3,5 – 7,5 дол. США за дал. Завдяки вдалій і потужній маркетинговій політиці (теж серйозний напрямок для ДОО "Тернопільспирт", який використовується недостатньо) торгова марка "Nemiroff" відома не лише на Україні.

Таким чином, головними напрямками виходу зі скрутної ситуації спиртової галузі Тернопільщини можна вважати збільшення обсягів переробки спирту на місці, скрупульозну роботу на сировинній зоні з метою здешевлення сировини, досягнення цінових переваг, пошук ринків збуту за межами області, максимальне використання експортних можливостей, створення потужної маркетингової служби, залучення серйозних іноземних інвесторів, справжнє використання важелів державного регулювання на всіх рівнях і державно-громадського контролю.